

JOAN KIM ERKAN

KİM BU

Türkiye'de pek de sıradan olmayan bir yaşam

De/i

Joan Kim Erkan

Joan Kim Erkan Galler’de doğdu ve Londra’da Central School of Speech and Drama’da eğitim gördü. Hayatının büyük bölümünü kocası Aydın Osman Erkan ve iki kızıyla Türkiye’de geçirdi.

Zeynep Avcı

1947 yılında doğdu. Kadıköy Kız Koleji’nden sonra, ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi ile İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nde öğrenim gördü. 1966-1977 yılları arasında önde gelen yayın organlarında muhabirlik, röportaj yazarlığı, dış haberler ve magazin servisi şefliği, yazı işleri müdürlüğü yaptı. *Yazko Somut*, *Milliyet Sanat*, *Varlık*, *Cumhuriyet Kitap*, *Kitaplık* gibi pek çok dergide yazıları yayımlandı. Toplumsal Tarih Vakfı’nın üç aylık *İstanbul* dergisinin yayın yönetmenliğini üstlendi. 2000-2005 yılları arasında İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde öğretim görevlisi olarak çalıştı. Öykü, oyun, araştırma ve biyografi türünde eserleri bulunan Avcı’nın senaryoları da Atıf Yılmaz, Zülfü Livaneli gibi yönetmenler tarafından filme çekildi. Türkçeye kazandırdığı çeviri eserlerle Avni Dilligil En İyi Çeviri Ödülü (1997), *Tiyatro Tiyatro* dergisi “Yılın Çevirmeni Ödülü” (2003 ve 2006), Ankara Sanat Kurumu “En İyi Tiyatro Çevirisi Ödülü”ne (2008) değer görüldü.

Yazarın arzusuyla bu kitabın geliri
Odunpazarı Modern Müze'ye (OMM) bağışlanacaktır.

KİM BU

© 2021, Tudem Yayın Grubu
1476/1 Sok. No:10/51 Alsancak-Konak/İZMİR

YAZAN: Joan Kim Erkan
TÜRKÇELEŞTİREN: Zeynep Avcı
EDİTÖR: Ayşegül Utku Günaydın
DÜZELTİ: Ümit Mutlu
KAPAK FOTOĞRAFI: Albert Hall önünde / Londra, 1958
KAPAK TASARIMI: Emine Tusavul
GRAFİK UYGULAMA: Aynur Sarıbüyük

BASKI VE CİLT: Ertem Basım Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti.
Başkent Organize San. Bölgesi 22 Cad. No:6 Malıköy, Temelli, Ankara
Tel: 0 312 284 18 14

Birinci Baskı: Eylül 2021 (5000 adet)

ISBN: 978-605-2349-87-8
Yayınevi sertifika no: 45041
Matbaa sertifika no: 48083

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin önceden yazılı izni olmaksızın tekrar üretilemez, bir erişim sisteminde tutulamaz, herhangi bir biçimde elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt ya da diğer yollarla iletilemez.

DELİDOLU, Tudem Eğitim Hizmetleri San. Tic. AŞ'nin tescilli markasıdır.

delidolu.com.tr

#TANIKLIK

KİM BU

Türkiye’de pek de sıradan olmayan bir yaşam

Deli

İçindekiler

Önsöz	7
Londra'dan İstanbul'a	9
Kayınlarımla Tanışma	18
Soylu Kentin Büyüsü	24
Türk Mutfağının Sayısız Lezzeti	29
Mustafa Kemal Atatürk ve Başka Türk Büyükleri	33
Büyükada	41
Darbe	47
Amasya	53
Gal Bilgeliği	57
Basının Muhafızları Arasında	61
Aydın Osman Erkan	67
Hapishane Ziyareti	69
Evlilik ve Beşiktaş'taki Konak	73
Ege'de Kırsal Hayat	77
Nahoş Bir Davet	86
Bir Seyahat, Doğum ve Lesley Blanch	89
Kuşçubaşı Eşref Bey ve Kızı	96
Son Padişahın Torunu	99
Rosie Baldwin ve Kır Evi	105
Pamuk	110
Sel	113
Londra	116
İstanbul	119
Beşiktaş ve Boğaziçi	123
Kırım'ı Anma Kilisesi	125

Hayırseverlik	127
70'lerden Notlar	132
Bir Büyükelçinin Daveti	134
Yıldızlarla Haşır Neşir	137
Afrodisias, Bir Aşk Hikâyesi	143
Ara Güler	151
Kahvaltıdan Önce Siyaset Yok	155
Son Osmanlı	163
Salatalıklı Sandviçler	167
Seyahat Hikâyeleri	170
Windsor Kalesi	176
Cinayet	177
Rana'nın Gözyaşları	185
21. Yüzyıl	190
Aile Hayatı	192
Bombalar	197
Mutlu Günler	200
Gezi Parkı	204
Küçük Buluşmalar	207
Minnettarlık	210
Beklenmeyi Kabullenmek	213
Nihat Odabaşı	216
Odunpazarı Modern Müze	217
Durup Düşünme Zamanı	219
Yaşınızla Barışın	223
Okuma Önerileri	225

*Ailem, Erol ve Rana,
Ceylan, Alican ve Chantal, İdil, Emrecan ve Selina,
Erol Emil ve Oskar Ali için*

Britanya'da pek çok kişi sevimli çağrışımları olan, çocukluktan kalma takma adlar kullanır. Bu kitabın başlığındaki Kim de benim takma adımdı ve Türkiye'ye gelene kadar her şey yolundaydı. Kelimenin Türkçe karşılığı nedeniyle adım önce şaşkınlıkla sonra ya bir tebessümle veyahut da kahkahalarla karşılanıyordu. Şöyle sohbetlere yol açabiliyordu:

"Merhaba, adınız ne?"

"Adım Kim."

"Ne?"

Böyle başlıyorduk, derken sohbet geliştikçe buzlar eriyordu. Bu sa-yede Türkiye'de tanıştığım, dost olduğum hiç kimse adımlı unutmadı.

Önsöz

Bu kitap Türkiye’de bir *yabancı gelin* olarak geçirdiğim altmış yılı ve bu süre içinde tanıştığım insanları anlatmak için yazıldı. Bu zaman diliminde müthiş değişimler yaşandı. Türkiye 20-30 yılda çoğunluğu kırsalda yaşayan nüfusunu ve tarıma dayalı üretimini dönüştürerek küresel sahneye laik bir demokrasiyle yönetilen bir ülke ve bunun sonucu olarak da Orta Doğu’da bölgesel bir güç olarak çıktı. Bu zorlu yolculuk hükümetler ya da ideolojilerden çok, çalışkan, ayakları yere sağlam basan bir mizaca sahip, güçlü birliktelik duygusu taşıyan Türk halkının metaneti, direnci ve azmi sayesinde, Avrupa ile Asya’nın kavşağındaki bir ülkenin yüzleştiği jeopolitik zorluklar aşarak tamamlanabildi.

Kendi ömrümüz süresince İstanbul’un tanınmaz şekilde değişip bir mega kent hâline gelebileceğini hiçbirimiz hayal bile edemezdik; sayımlar gösteriyor ki 1960 ile 2000 arasındaki nüfus artışı %450 olmuş. İstanbul’a ilk geldiğim 1959 yılında nüfus 1.643.300 idi. Eşi benzeri görülmemiş şehirleşme, İstanbul’u fiziksel olarak muazzam değişikliklere uğrattırken kent bir yandan da Anadolu’dan müthiş bir göç alıyordu. İstanbulluların çocukluklarının ve kimliklerinin birer parçası olan, tanıdık birçok mekânın yıkılıp yok oluşuna tanık olduk. İnsanlar, “Her şey değişti,” diyerek şikâyet ediyordu. Parklar alışveriş merkezlerine dönüşürken otomobille Boğaz kıyılarından Belgrat ormanına yapılan keyifli pazar gezileri insanlar için karabasan olup çıktı. Kuzeydeki muhteşem, el değmemiş kıyılar yok oldu ve ziyaretçiler tarafından yeni keşfedilen tarihî yerler, turistlere hizmet eden dükkânlar ve kafelerle talan edildi.

Hangi hatırayı korumak isteyeceğimiz, hangisini unutmaya razı olacağımız, içinde bulunduğumuz koşullara bağlıdır. Ama benim ve İstanbulluların belleklerindeki yıllar öncesine dair genel şehir imgesi asla değişmedi. Bu sadece nostalji değil, zira o yıllar zorluklarla doluydu. Her on yıl, karşımıza aşılması gereken yeni güçlükler çıkardı: kıtlıklar, kaos, askerî darbeler ya da refah içinde geçen on yıldan sonra

ekonomik felaketlerle dolu yeni bir on yıl. Şehir mega kente dönüşürken bunun tek suçlusu tozu dumana katan inşaatlar değildi.

Dahası da var. Birçok kişiyi asıl endişelendiren şey şefkatli, birbirine düşkün bir cemaatin üyeleri olarak gerçek kimliklerini ve laik bir ülke olarak edindikleri kültürü ve gelenekleri çocukluk mekânlarının yıkıntıları arasında kaybetmekti.

“Her şey değişti” şikâyetlerini dinlerken bunların Türkiye’deki hayatımın seyriyle yakından ilişkili olduğunu fark ettim. Bana kitap yazma ilhamını da bu verdi; bu sayede torunlarım yıllar önce beni bir yabancı olarak bağrına basan Türkiye’yi yakından tanıyabileceklerdi. Kaderimde hayatım boyunca birçok olağanüstü insanla tanışmak varmış; *yabancı gelin* olarak çıktığım yolculuğu zenginleştiren isimlerden bazılarını bu kitapta anlattım.

Bir Gal olarak çocukluğum; büyüklerimin, özellikle de babamın ve amcam William’ın İkinci Dünya Savaşı’nda çarpışarak ölen genç kahraman kuzenlerinin anılarını ve yaşamın içinden her türlü renkli hikâyelerini dinleyerek geçti. Tüm bunları kıvrak bir zekâ ve hafif bir alaycılıkla anlatırlardı. Türkiye’de herkesin ama herkesin anlatacak bir hikâyesi olduğunu keşfetmenin beni ne kadar sevindirdiğini tahmin edebilirsiniz. Bu kitapta o hikâyelerin en güzellerini hatırlamaya çalıştım.

Erkeklerin bazılarını *Bey*, kadınların bazılarını da *Hanım* olarak adlandırdım. Bu unvanların insanların yaşlarına ya da mevkilerine saygı olarak kullanıldığını öğrendim. Ben de onlara, bana tanıştırdıkları şekilde hitap ettim.

Kitapta yer alan tüm tarihsel ve siyasal fikirler sadece *bana* aittir.

Türk lokumunun tadına varma şansına erişememiş kişilerin sıklıkla yanlış yorumladığı, hayran olunası bir ülkede büyüleyici bir hayat yaşamış olduğum için şükran duyuyorum.

Zamanlarını ayırarak bana destek veren, hikâyelerini benimle paylaşan herkese minnettarım. Metnin ilk hâlini okuyan Rosa Vane’e, çalışmalarım boyunca beni yüreklendiren ve kitabın ilk taslağını okuduktan sonra Eskişehir’de birlikte geçirdiğimiz süre içinde değerli tavsiyeleriyle beni yönlendiren yazar ve akademisyen Roger Norman’a; bütün süreç boyunca verdiği tavsiyeler ve değerli öneriler için *Cornucopia* dergisi editörü John Scott’a şükran borçluyum. Gazeteci, yazar ve çevirmen Zeynep Avcı’nın ve bu sürecin sonuna erişmeme yardımcı olan grafik tasarımcı dostum Emine Tusavul’un desteklerinden çok yararlandım. Güzel fotoğrafları için Nihat Odabaşı’na teşekkür ederim. Her şeyden önce Rana ve Erol Tabanca’ya candan ilgileri, şevkle yaptıkları katkıları ve asla esirgemedikleri destekleri için koca bir teşekkür borçluyum; onlar olmasaydı bu kitap asla ortaya çıkamazdı.

Londra'dan İstanbul'a

“Binlerce kilometrelik bir yolculuk bile tek bir adımla başlar.”

Lau Tzu

Sevgililer Günüydü, 14 Şubat 1959.

Kocam Nil, “Biri kapıyı çalıyor,” diye mırıldandı uykulu bir sesle. Kamarottu kapıyı tıklatan.

Şafak henüz sökerken bizi uyandırmasını affettiren bir gülümsemeyle, “Günaydın,” dedi kamarot, “kahvaltı için henüz çok erken; size güvertede bir tepsi hazırlayayım.”

Deniz yoluyla İstanbul'a yaklaşırken dünyanın en güzel manzaralarından biriyle karşılaştığını duymuştum ve bu fırsatı kaçırmaya hiç niyetim yoktu.

Nil'in homurtularına aldırmadan üst güvertenin yolunu tuttum. Uçsuz bucaksız görünen denizde altın ışıltılarla şafak sökerken gemi uyuyan yolcularını nazikçe sallıyordu. Soğuk ve ürpertici denizle gökyüzü mavinin değişik tonlarıyla buluşmuş gibiydi. Kalın bir battaniyeye sarınarak güvertedeki bir şezlonga yerleşip yolculuğun son demlerinin tadına varmaya hazırlandım. Sıcak iklimlere ulaşmaya çalışan göçmen kuşlar Türkiye'ye yönelmişlerdi ve o sırada 22 yaşında olan ben de peşlerine takılmak üzereydim.

Nil de bir battaniye kuşanmış olarak yanımdaki şezlonga uzanırken garson bize tepside taze ekmek, beyaz peynir, zeytin, domates ve dumanı tüten çay getirdi.

Chelsea'deki Havacılık Mühendisliği Okulu'nda okuyan uzun boylu, sarışın ve yakışıklı bir genç olan ilk kocam Nil Arbel ile Londra'daki Albert Hall'da faaliyet gösteren Central School of Speech and Drama'da eğitimimi sürdürürken tanışmıştım. Birkaç müzik ve tiyatro öğrencisiyle birlikte Onslow Gardens'da bir evde yaşıyordum. Ev sahibinin bizlerden yaşça büyük olan Polonyalı akrabası Myshka Kuleshka da aynı evde kalıyor, bize annelik yapıyordu. Nil ise yan caddemizde, Cranley Gardens'da Türk ve Yunan öğrencilerle birlikte kalıyordu. Güney Kensington'da İkinci Dünya Savaşı sırasında kaçıp Britanya'ya sığınarak Özgür Polonya Ordusu'nu kuranların oluşturduğu geniş bir Polonya savaş gazileri topluluğu vardı. Myshka bizi özgürlük

savaşçısı ev sahibimiz Bay Zavidski ile Nil'in ev sahibi Joe'nun düzenledikleri bir partiye götürmüştü.

Nil çok seyahat etmiş, dünyayı iyi tanıyan, sürprizlerle dolu bir Avrupalıydı. Ne yapıp etti, beni baştan çıkarmayı başardı. Ne zaman bir piyesten, sergiden ya da herhangi bir etkinlikten söz etsem biletlerini hemen alıveriyordu. Partilerde piyano çalıyor, kentin en iyi lokantalarını biliyor, birlikte gittiğimiz sefaret davetlerinde İsveççe, Türkçe ve Fransızca konuşuyordu. Nil duygularını dile getirmekten hiç çekinmiyordu; bense ayaklarım yerden kesilmiş gibiydim.

Okulumun dinlenme salonunda, ileride Britanya sahnelerinin devleri olacak Judi Dench, Vanessa Redgrave, Mary Ure, Jeremy Kemp, Philip Bond gibi kişilerle yan yana oturabilmişim. Dönem sonu bizleri değerlendirmek için Kenneth Tynan ve Peter Hall gelirdi. Okulun otoriter müdiresi Bayan Thurborn'un ziyaretçileri arasında John Gielgud ve Laurence Olivier de vardı.

Amcam William'ın Galler'deki evinde Richard Burton ve oyuncu karısı Sybil ile tanışmıştım. Central School'un ilk sınıfında okuduğumu öğrenince büyük bir incelikle The Old Vic Tiyatrosu'nda sahnelenmekte olan *Macbeth* için iki biletle kulise giriş davetiyesi gönderdi. Birkaç yıl sonra onunla yeniden karşılaştığımda Elizabeth Taylor ile birlikteydi ve bu ikili, fırtınalı aşklarını başlatan o muhteşem *Cleopatra* filmini yeni bitirmişlerdi. O sırada başkalarıyla evli oldukları için basından kaçıp hem benim hem de Richard'ın doğum yeri olan Galler'deki küçük bir köye, Cwmavon'a gelmişlerdi. Oradayken Richard'ın ailesini ve eski dostu olan amcamı ziyaret ettiler. Öğle yemeğine geleceklerini duyduğumuzda kuzinimle birlikte halamın gardırobunu altüst edip giyecek gösterişli bir şeyler aradık. Neyse ki omzumza atacak birkaç şaldan başka bir şey bulamamıştık çünkü Elizabeth Taylor gayet sade bir kıyafetle, siyah kaşmir kazak ve pilili bir etekle geldi. Neredeyse şeffaf görünen pürüzsüz cildi, kıvıll dudakları ve Richard'ın her hareketini izleyen menekşe rengi, derin derin bakan muhteşem gözleriyle çok güzeldi. İncecik belli, ufak tefek bir kadındı. Doğallıkla sürdürdüğü dostça tavrıyla *Cleopatra*'daki makyajının yapılması için ne korkunç saatler geçirdiğini ve Richard Burton gibi muhteşem bir aktör karşısında oynamanın ne güzel bir tecrübe yaşattığını hayranlıkla anlatırken çekingenliğimizi bir çırpıda yok etmişti. Dönemin en pahalı Hollywood oyuncularından biri içini çekerek bize, "Bana öyle çok şey öğretti ki..." diyordu. Erkek arkadaşlarını eğlendirmek isteyen Richard'ın arzusuyla bazı Galce kaba sözcükleri gözleri pırıl pırıl parlayarak tekrarlıyordu. Sahne âşığı bir tiyatro öğrencisi için büyüml bir öğleden sonrasıydı. Kuzinime, "Ben de Elizabeth Taylor gibi âşık olmak istiyorum," dediğimi hatırlıyorum.

O günlerde tiyatro salonları ağzına kadar doluyor, yazarlar ve yönetmenler sıradışı oyunlar yaratmaya cesaret edebiliyordu. Buna rağmen birçok tiyatro da devlet desteği alamadığı için kapanıyordu. Efsanevi yönetmen George Devine bütün enerjisini her-

kesin favori tiyatrosu olan Sloane Square'deki Royal Court'a yöneltmiş, canla başla çalışıyordu.

Central School olarak Arthur Miller'ın *Köprüden Görünüş* adlı oyununun prömiyer öncesi son kostümlü provasına davet edilmiştik. Koltuklarımıza gitmeden önce sıkış tıkkış barda ayakta beklerken John Osborne, Peter Cook, Laurence Olivier ve Joan Plowright içki almak için ortada dolaşıyordu. Işıklar sönerken Marilyn Monroe siyah bir kıyafet içinde, gümüşü parıltılı sarı saçları, başını bir ışık halkası gibi sararak, peşinde kocası Arthur Miller ile kıvırtı kıvırtı koltukların arasından indi. Oyundan sonra Miller soruları cevaplamak için ayağa kalktı ama tüm gözler karısının üstündeydi; o da birkaç laf etmesi için Marilyn'i sahneye davet etti. Çok doğal, etkileyici şekilde güzel ve espriliydi.

1950'lerin sonunda televizyonun ve *pop art*'ın tuhaf ve şamatacı cazibesi altındaydık; Londra, Rock and Roll yıldızları Bill Hayley, Fats Domino ve Kral Elvis'in nağmeleriyle sallanıp duruyordu. Şaşırtıcı kıyafetleriyle hippiler İtalyan kafelerinin sıralandığı Kings Road'u dolduruyor, işsiz aktörler ya masalarda bekliyor ya da ünlü butiklerde mankenlik yapıyordu. Tanınmış modacılar kadın vücudunu keskin hatlarla, yalın tasarımlarla yeniden şekillendirmeye başlamıştı. Andre Cortèges, Pierre Cardin, Yves Saint Laurent, Pucci'nin harika Mondrian tarzı tasarımları ve Mary Quant'ın baldırın yarısına gelen beyaz çizmeleri vitrinleri dolduruyordu. Yer de zaman da bir tiyatro öğrencisi için biçilmiş kaftandı. Tamamen bohem tarzda bir yaşam bize göre olmasa da o ortamda bulunmak bile yeterince heyecan vericiydi.

İşte o sıralarda Nil Arbel'e aşık olmuş, onunla evlenmeye karar vermiştim. Ebeveynimin arzusu dışında alınmış bir karardı bu; arkadaşlarımdan birinin annesi beni kenara çekip korkunç bir hata yaptığımı söyledi. Yine de günün birinde kendimi Albert Hall yakınlarındaki bir kilisede evlenip evlenemeyeceğimizi soruştururken buldum. Kilisenin genç rahibi o akşam gelip bir kahve eşliğinde ikimizle de konuşmak istediğini söyledi. Sohbetimiz sırasında, rahip olmaya karar vermeden önce Yunanistan ve Türkiye'de otostop yaptığı günler hakkında konuşmaya başladık.

Derken daha ciddi bir ses tonuyla Nil'in Müslüman olması yüzünden kilisede evlenemeyeceğimizi açıkladı. Nil fena hâlde hayal kırıklığına uğradığımı sezmişti. "Kilisede nikâh kıymak seni çok mutlu edecekse o zaman kilisede evlenelim," dedi. "Din değiştiririm. Zaten hayatım boyunca pek dindar biri olmadım." Din değiştirebileceğini duyan rahibin gözleri parlayınca tedirgin oldum. Nil'e dönüp, "Annemle babamın rızasını alamadığım ve kilisede evlenemeyeceğim için elbette ki üzülüyorum," dedim, "ama yine de benim yüzümden din değiştirmene razı olamam, zira ben senin için dinimi asla değiştirmezdin."

Nil'in sevecen desteği tüm kuşkuvarımı yok etmiş, 14 Mart 1958'de Chelsea Nüfus Müdürlüğü'ne gitmemi sağlamıştı. Giriş holünde beklerken bir memur beni tuttuğu

gibi ofisine soktu ve karşımda durup suratıma dik dik baktı. “Müslüman erkeklerin dört eş alma hakları olduğunu size bildirmeyi görev addederim,” dedi. “Bunu biliyor muydunuz? Evlenmeden önce iyice düşünmenizi öneririm, küçükhanım. Fikir değiştirmek için henüz çok geç kalmış sayılmazsınız.”

O anda Nil Arbel ile sırf inadına evlenebilirdim. Sakin bir şekilde, sesimi yükseltmeden (kızdığım zaman sessizleşirim) hitap ederek cahilce fikirler yürütmeden önce ülkelerin medeni kanunları hakkında bilgi edinmesini söyledim. 1928’de Türkiye’de İsviçre’den örnek alınan bir medeni kanun reformu yapıldığını hatırlattım.

Memur hiçbir şey söylemeden kapıyı açtı. Nil beni durdurmasaydı nüfus memurluğunu terk edip gidebilirdim. Neyse ki gülücükler saçan nikâh memuru bizi iyi dilekleriyle ağırladı. Savoy Otel’inde Myshka, Nil’in Yunan arkadaşı Petros, Bay ve Bayan Zavidski, Joe ve karısı ile öğle yemeği yedikten sonra arabamızla balayı için hafta sonunu geçireceğimiz Bath’a doğru yola çıktık; sonra da Londra’ya, okullarımıza geri dönecektik.

Üç ay sonra annem telefon edip bizi hafta sonunu geçirmeye davet etti. Annemle babam gergin ve babam hiç olmadığı kadar aşırı nazikken iyi bir izlenim bırakmaya çabalayan Nil onları memnun etmek için (bir sürü yanlış yaparak) çok uğraştı ama neyse ki sonunda buzlar eridi; ben de nihayet annemle babamı istediğim zaman ziyaret etmekte ya da telefonla aramakta özgür olduğum için mutlu oldum.

O masum günlerimizde Kings Road lokantalarında, garsonun o sırada restoranın bir köşesinde oturmakta olan bir tiyatro menajerinin ya da bir fotoğrafçının kartvizitini size uzatıp fotoğrafınızı çekmek için izin istemesi normal karşılanırdı. O günlerde bile hepimiz oyuncu seçimlerindeki risklerin farkındaydık; üstelik ben bir oyuncudan beklenen çelik gibi sinirlere, adanmışlığa ve kendine güvene sahip olmadığımı hissediyordum. Tanıdıklarımızdan biri, Bond Street dışında mankenlik ajansı sahibi olan Patricia, fotoğraflarımı çekmek için izin istediğinde kabul ettim. Bir hafta kadar sonra ilk işim olan Hampstead Heath’de bir dış çekim teklifi aldığım da şaşırmıştım. Hüzünlü, kapalı, gri bir havaydı ama ilk işim olduğunu bilen nazik fotoğrafçı esp-riler yaparak beni gülümsetmeyi başardı. Birkaç gün sonra aynı fotoğrafçı ünlü bir gömlek markasının televizyon reklamı için poz vermeme istedi. İnanılmaz yakışıklı bir adamın koluna girmiş olarak geride duruyordum. Derken bir çağrı daha geldi. Bu sefer son derece zarif bir kadın gömleği giymiş olarak kameraya gülümsüyordum ve olağanüstü yakışıklı adam *benim* koluma girmişti. “Harika!” dedim kendi kendime ve bütün kazancımı hâlâ da giydiğim o gömleği almak için harcadım.

Nil’le birlikte Onslow Gardens’da bir daire kiralamıştık. Arkadaşlarımız yemek yapmak, çalışmak ya da sadece sohbet etmek için uğrarlardı. Artık kalıcı bir işim vardı; bu da ajansı memnun ediyor, masraflarımı karşıladığı için ben de memnun oluyordum. Suçluluk duygularımı azaltmak ve annemle babamı görmek için bulduğum her fırsatta Galler’e gidiyordum. Hayat telaş içinde geçiyordu ama keyifliydi. Derken

Nil babasından bir mektup aldı; zorunlu askerliğini yapma zamanı geldiğini, buna hazırlanmak için artık Türkiye'ye dönmesi gerektiğini yazıyordu.

Noel'i annem ve babamla geçirdik. Vedalaşmaktan nefret ederim. Annem sürekli mektup yazmam ve her pazar onlara telefon etmem konusunda bana söz verdirirken gözleri yaşlı olsa da gülümsüyordu. Londra'da okurken annemle babama her pazar sabahı telefon ediyordum. İtirazları çehresinden açıkça okunduğu hâlde babam suskundu. Bana sıkıca sarıldı. "Unutma, bir telefon kadar uzaktayım senden," dedi. "Kendine iyi bak."

Türk gümrüğü ülkeye tek seferde çok eşya sokulmasına izin vermiyordu ama Nil kesin dönüş yaptığı için ona izin vardı. Türkiye'den ilaç, kozmetik, elektrikli eşya, iç çamaşırı ve kaşmir giysiler isteyen dostları tarafından mektup ve telefon yağmuruna tutulmuştu. "Neye ihtiyacın varsa şimdi al, çünkü orada istediğin hiçbir şeyi bulamayacaksın," diye beni uyarıp duruyordu.

Aile fotoğraflarımı, resimlerimi, kitaplarımı ve onlarsız yaşayamayacağımı sandığım bir sürü ıvır zıvırı toplamakla meşgul olduğum için söylediklerine kulak asmadım. Sonradan buna pişman olacaktım.

Yeni yılı Nil'in amcası Büyükelçi Selahattin Arbel ve eşiyle Hollanda'nın Lahey kentindeki sefaret rezidansında geçirdik. Sakin, boylu boyunca ağaçlarla süslenmiş bir kanalın kıyısında, olağanüstü güzel, dar ve yüksek bir binaydı. Daha önce orada iki kez kalmıştık; bir keresinde Belçika'daki dünya fuarına katılmıştık, ikincisinde ise asla unutulmayacak bir hafta geçirmiştik.

İkincisinde eşi, kızlarını ziyaret etmek üzere İstanbul'a gitmiş olan Selahattin Bey, Steigenberger Kurhaus Oteli'nde bir daireye taşınmıştı. Saray gibi bir oteldi ve Selahattin Bey oradan sefaret rezidansındaki çalışmaları dikkatle izliyordu. Bir gün öğleden sonra otele vardığımızda büyükelçinin çağrıldığını ve gitmek zorunda kaldığını ama tam 19.30'da yemek salonunda olmamız gerektiğini, onun da bize katılacağını öğrendik.

Çoktan dolmuş olan şatafatlı balo salonunun ortalarında bir masaya yönlendirildiğimizde salon pırıl pırıl parlayan binlerce yıldızla ışıldıyordu. Bu pırıltıların tavanındaki yıldızlardan değil, görkemli gece kıyafetlerine bürünmüş hanımlarla beylerin takıp takıştırdığı zümrüt, elmas, inci gibi değerli mücevherlerden yapılma küpe, broş ve madalyalardan kaynaklandığını anladığımda gözlerim fal taşı gibi açılıp ağzım bir karış açık kaldı. Oysa ben Harrods'dan aldığım uzun etek ve ince askılı bluzla gelmiştim ve herhangi bir mücevher takmamıştım. Hiç yakışmıyordum oraya. Bu da yetmezmiş gibi kahvaltıdan beri hiçbir şey yememiştim. Aşçı ateşi hazırlayıp uzun süre pişirilecek bir biftek flambe yapmaya başladığında şarap, krema ve baharatlı otlarla pişmeye başlayan bifteğin kokusu işkence gibi gelmeye başladı. Gözümü Nil'den ayırmadan ekmek kemirmeye başlamıştım; o ise bitişik masada mücevherler içindeki bir hanım ve kır saçlı kocasıyla derin bir muhabbete dalmıştı.

Selahattin Bey ancak tatlıya geçtiğimizde gelebildi ve yanımıza ulaşana kadar her masada durup birkaç laf etti. Kedi gibi mırıldanarak, “Teşekkürler canlarım,” dedi. “Beni kurtardınız. Bu toplantı diplomatik hayatımızın en önemli günlerinden biriydi. Düzenleyenlerden biri olarak masamda hiç kimse bulunmasaydı tam bir skandal çıkacaktı.” Yüzü sevinçle parlıyordu. “Umarım keyfiniz yerindedir,” diye ekledi.

“Keşke beni uyaraysaydınız,” diye homurdandım küskün bir tavırla. “Giyecek daha uygun bir şey alırdım yanıma.”

Güldü. “Etrafına bak evladım,” dedi. “Gençlik güzelliştir, güzellik de gençliktir.” Sonra o iyimser tavrıyla ekledi: “Gençlik satın alınamaz; o yüzden bırak üzölmeyi. Konuklarım genç akrabalarımaya bayıldılar. Zamanı gelince Nil istediğın mücevheri alır sana, korkma.”

O gece otelin balkonundan hayatım boyunca gördüğüm en muhteşem havai fişek gösterisini izledik.

İstanbul’a giderken Selahattin Bey ve eşini ziyaret ettiğimizde kızları Safiye de oradaydı. Hollanda’ya doğum yapmak için gelmişti. Uzun, kara saçları oval çehresini çevreleyen cazip, ince ruhlu bir hanımdı. Annesine taparken babasıyla sürekli tartışıyor, ancak doğuma yakın bir tarihte gelecek olan kocasını özlüyordu. Her sabah buz gibi rüzgârlardan korunmak için iyice sarıp sarmalanıp yürüyüşe çıkıyor, sonra su kıyısındaki küçük bir Vietnam lokantasında öğle yemeğiyiyorduk. Oradan ayrılmak üzereyken Safiye beni kucakladı. “İstanbul’u çok seveceksin,” dedi. “Geldiğım zaman seni arkadaşlarımla tanıştıracagım,” diye söz verdi. Safiye ile arkadaş olduk ama birkaç yıl sonra İstanbul’da, üçüncü çocuğınuy doğururken çok genç yaşta öldü.

Arabayla Paris’e geçtik ve Nil’in öğrencilik günlerinden bildiğiy, Saint Germain’deki küçük bir otelde kalarak harikulade beş gün geçirdik. Kar altındaki Paris beyaz örtüye bürünmüş hâliyle büyüleyiciydi. Seine nehri boyunca yürüyüş yaptık, Louvre Müzesi’nde bir gün geçirdik ve Trocadero’da akşam yemeğiy yedik ama o geziden kalan en canlı hatıram zengin bir tarihi olan Moulin Rouge’da izlediğım kankan gösterisidir.

Sabahları tereyağlı çıtır çıtır kruvasanı, buharı tüten kahve fincanına banarken en sevdiğim oyuncu olan Jeanne Moreau’yu taklit ettiğimi düşünüyordum. Oysa kruvasan çok yağlı, kahve ise pek acıydı; kızarmış ekmekle çayı çok özlüyordum.

Nil’in Londra’dan arkadaşı olan Edouard Mesley gelip bizi aldı, ailesinin Paris dışındaki evine götürdü. Annesiyle babası oldukça harap, arazisinin ortasında dere akan, değirmenli eski bir Fransız çiftlik evinde yaşıyordu. Kapıda bizi iki oyunbaz köpek karşıladı. Tarlaların içinden yürürken güneş karların üstünde parılıyor, geceler yıldızlarla dolu oluyordu. Madam Mesley günlerini kocaman mutfakta, pırıl pırıl tencerelerle tavaların, ev yapımı reçellerin ve turşuların, şarap fiçılarının, tereyağlı ve krema dolu kapların arasında geçiriyordu. Mutfaktan hiç çıkmadan komşuları

ağırıyor, gazeteleri okuyor ve ağız sulandıran yemekler pişiriyordu. Akşamları yemek odasındaki kocaman masanın etrafında toplaşıp Madam Mesley'nin ziyafetini bekliyorduk: pate, yeni pişmiş tavşan yahnisi, yumuşacık mantarlı ördek, evcil ya da yabani domuz eti kocaman şişelerdeki keskin şarapla birlikte mideye indiriliyordu. Edouard'ın babası sert görünümlü, ciddi ve içe dönük tipik bir Fransız çiftçisiydi. Öğle ve akşam yemeklerinde herkes sofraya oturmadan, şarap servisi yapmak üzere ortaya çıkar, sonra da hava durumundan, hükümetten ve Edouard'dan şikâyet etmeye başlardı. Yine de o malum Fransız zarafetini korur, karısının yemeklerini övmeden masadan kalkmazdı.

Mesleylerin modern bir tavuk çiftlikleri vardı. Binlerce zavallı tavuk her daim tertemiz tutulan, devasa, kutu gibi yapılarda besleniyor, buraların ısınması, aydınlanması ve tavukların beslenmesi gayet karmaşık, otomatik sistemlerle yapılıyordu. Orada kaldığımız sürece bize asla tavuk ikram edilmedi.

Bir öğleden sonra, Mösyö Mesley'nin itirazlarına rağmen, Edouard babasının 1959 model, yepyeni Peugeot otomobiliyle Paris'e akşam yemeğine gideceğiz diye tutturdu; oysa hava durumu bir fırtınanın geleceğini haber veriyordu. Henüz Paris'e varmadan bastıran sis yüzünden görüş mesafesi iyice azalınca Edouard geri dönmeye karar verdi. Otomobil buz üstünde kayıp kontrolden çıktı ve takla atarak hendeğe yuvarlandı. Arabadan sürüklenerek çıkarıldığımı, sonra Edouard ile Nil'in Edouard'ın kız arkadaşı Valerie'yi yol kıyısına taşıyışlarını hatırlıyorum. Çok geçmeden ambulans geldi. Herhalde bayılmışım çünkü gözümü açtığımda kalabalık bir hastane koğuşundaydım ve fena hâlde başım ağrıyordu. Okulda öğrendiğim Fransızcamla bir süre debelendikten sonra özel bir odada güzel bir Fransız hemşireyle sohbet eden Nil'i buldum.

Birkaç yara ve çizik dışında Nil, Edouard ve ben sağlam kurtulmuştuk ama zavallı Valerie'nin kalçası kırılmıştı ve otomobil de tamir edilemeyecek hâldeydi. Özür dileyişlerimizi bir omuz silkmeye geçiştiren, öfkeden tansiyonu yükselmiş Mösyö Mesley'nin çehresi kıpkırmızıydı. Daha sonra oğlunu son derece haşın bir şekilde paylayan sesi evin kütüphane odasından bütün çiftliğe yankılanacaktı. Madam Mesley'nin artık sevgiyle pişirilmeyen yemeklerinin de tadı tuzu kalmamıştı.

Evin boğucu ortamından kaçmak için her sabah köpeklerle birlikte karla kaplı tarlalarda yürüyüşe çıkıyordum. Hava insanı canlandırıyordu. Yoğun kar tutmuş dalları hoplayıp sıçrayarak oynamak isteyen köpeklerin üstüne silkeliyordum. Ellerimi dumanı tüten bir kâse çorbayla ısıtmak için sigara dumanı dolu bir kafeye giriyor, oranın insanlarıyla selamlaşıyordum.

Nil'le birlikte varlığımızın ortamı yumuşatmaya yaramadığını fark etmiştik, bu yüzden erken ayrılmaya karar verdik. Edouard'a da birkaç günlüğüne bizimle gelmesi için yalvardık ama kabul etmeyince ev sahiplerimizden özür dileyip onlarla vedalaştık; gittiğimiz için pek memnun kaldıklarından eminim.

Nil Cannes'dan Riviera'ya giden, nefes kesici görüntülerle dolu ama bir yanı uçurum olan yolda araba kullanırken kapı kolunu sıkı sıkı kavramıştım. Doğuştan kumarbaz olan Nil hemen kumarhanenin kapısına dayandı. Bense pantolon giydiğim için Monte Carlo'daki Royal Casino'ya kabul edilmedim. Can sıkıcı saatler geçirmekten kurtulduğum için pek memnun olarak kenti dolaştım. Bir kafeye oturup şarabımı yudumlayarak kış yatlarında geçiren, güneşte bronzlaşmış kalabalığı seyrettim.

Tüm nakit paramız krupiyenin eline geçmiş olarak arabamıza atlayıp Napoli'ye, Selahattin Bey'in (neyse ki) rezervasyon yaptırdığı otele gittik. Nil denizyolları ofisine gidip Türkiye Denizcilik İşletmeleri'ne ait Ankara yolcu gemisinin biletleriyle ve gemiye binmeden önce bizi üç günlüğüne Napoli'de geçindirecek kadar İtalyan liretiyle döndü. O seyahati heyecanla bekliyordum. Türk kayınvalidem ve kayınpederim ile karşılaşmadan önce İstanbul'da beni bekleyen olaylara hazırlanmak için zamanım olacaktı.

Denize çıktığımızda kitap okuduk, güvertede yürüyüşler yaptık, kaptanın masasında akşam yemekleri yedik. Masadaki öteki konuklar arasında dost canlısı bir Türk karı kocayla yeni doktor olmuş oğulları, maceralarını anlatarak bizi eğlendiren iki Türk hanım ve İngilizceyi Oxford aksanıyla konuşan, yakışıklı bir deniz subayı vardı. Eşi sanayici olan hanımlardan biri kürkünü gümrükten geçirmemi istedi çünkü Türklerin ülkeye kürk sokması yasaktı.

Bir zamanlar Bizans'ın sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olmuş İstanbul ilk bakışta unutulmaz bir manzara sunuyordu. Uzaklarda, puslu sabahın içinden, inançların, entrikaların ve savaşların mekânları olan ünlü camilerin, kiliselerin ve sarayların incecik minareleri, kuleleri ve kubbelerinden oluşan o meşhur silüet belirliyordu. O duvarların ardında kimbilir neler vardı. Soluk kesici bir güzellikti. Gemi ilerlerken yapılar ezelden beri orada yüzyılların geçişini izlemiş gibi sapasağlam durular da usulca şekil değiştiriyordu.

Gemi balıkçı tekneleri, römorkörler, kayıklar ve feribotlardan oluşan bir filo eşliğinde İstanbul limanına yöneldi. Sirenler öttü, çanlar çaldı, martılar döne döne, çığlıklar atarak üstümüze pike yaptı. Çımacılar kalın halatları devasa demir halkalara bağladılar. Genciyle yaşlısıyla birçok hamal yalınayak geminin iskelesine tırmanıp içeride kaybolduktan sonra sırtlarında her boyda, her biçimde çantalarla, bavullarla yeniden ortaya çıkarak iskeleden aşağı, "Yol verin, yol verin!" diye haykırarak koşuyor, yüklerini bir el arabasına bıraktıktan sonra aynı turu tekrarlamak üzere geri dönüyorlardı.

Yolcu salonu ellerini, kollarını sallayan insanların bağırışlarıyla cınlıyordu. Valizler oraya buraya sürükleniyor, polislerle memurlar aralıksız düdük çalıp duruyordu. Nil bu çılgın kalabalığın üstündeki balkonda duran annesiyle babasını gösterdi. Uzun boylu, dimdik, ak saçları başını taçlandıran, siyah uzun bir palto giymiş olan büyükelçi Bedii Arbel bize şapkasını salladı. Eşi Afife Hanım kürklere bürünmüştü ve

yüzü geniş kenarlı şapkasının ardında gizleniyordu. Yanında üniversitelerde seminerlere katılmak üzere geldiğinde birkaç kez bizimle kalmış olan Nil'in teyzesi Profesör Fazıla (Şevket) Giz duruyordu. Orta boylu, ince biri olan Fazıla Hanım iyi kesimli, klasik tarzda, dal gibi vücudunu daha da güzelleştiren siyah kıyafeti içinde, olduğundan uzun görünüyordu. Ensesinde toplanmış siyah saçları kahverengi, anlamlı bakan gözlerini ve genelde içtiği sert Türk sigaralarının dumanıyla gölgelenen hassas çehresini çevreliyordu.

Hamalları ve yolcuları yararak iskeleden aşağı ilerledik. Polis gümrük binalarının çevresinde dönenen gürültücü kalabalığı denetlemeye çalışarak düdük çalıp duruyordu. Nil gümrük binasının bir köşesinde beklememi söyledi. Gürültü sağır edici düzeyde, kalabalık olağanüstüydü. Kıymetli eşyama taşıyan arabamızın çelik bir halata takılmış, her an rıhtıma düşecekmış gibi sallandığını fark ettim. Bir memurun koluna yapışıp endişe içinde otomobili gösterdim: "Bu benim arabam!" Gülümseyip, "İyi, çok iyi," dedi ve çekip gitti. Gümrükten geçmemizden hemen sonra sofra arkadaşımız kürkünü almaya geldi. Bana bir kutu Türk lokumu hediye edip kalabalığa karışmadan önce kartvizitini vererek görüşmemiz gerektiği konusunda ısrarcı bir tavırla oradan ayrıldı.

Arabamıza yeniden kavuşunca Nil klaksona basarak gümrük binasının girişine yöneldi. Orada annesi, babası ve teyzesi tarafından karşılandık. Bayan Arbel'in şapkasının altındaki çehresi porselen gibi bembeyaz, gözleri masmavi, dudakları kıpkırmızıydı. Elimi sıkarak, "İstanbul'a hoş geldin canım," derken kayınpederim de tekrar etti: "Hoş geldin, hoş geldin canım. Burası çok gürültülü. Haydi gidelim."

Yüzümü otomobilin penceresine yapıştırıp o sırada nüfusu bir buçuk milyondan az olan, Avrupa ile Asya'yı ayıran ve artık yuva edineceğim bu camiler ve kiliseler şehrinin ilk kez seyrediyordum.

Kim Bu, 1959 yılında Galler'den İstanbul'a, sonra da Aydın'a yerleşen Joan Kim Erkan'ın Türkiye'deki altmış yıllık hikâyesine odaklanıyor. Erkan, *yabancı gelin* olarak geldiği ülkedeki yaşamını anlatırken bu süre içinde Avrupa ve Asya'nın kavşağındaki Türkiye'nin geçirdiği değişimi, siyasal ve kültürel dönüm noktalarını ele alıyor. Kültür, sanat, siyaset ve iş dünyasından tanıştığı kişilerle anılarını sürükleyici bir dille anlatıyor.

"Yirminci yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'deki yaşamı anlatan bu kitap bir hazine değerinde. Bence eşi benzeri yok. Kitaptaki bakış açısı dışarıdan bir gözlem gibi dursa da birçok bölüm, karakter ve olay aslında içeriden birinin gözlemi olarak aktarılıyor."

Roger Norman